

Borbás Barna

SZÁZ ÉV A BOLDOGULÁS ÖSVÉNYEIN

*A kerek évfordulóját ünneplő magyar cserkészlet jelene és kilátásai**

Késő délután volt. A gyalog megtett kilométerek és a júliusi napfény egymást erősítő hatásaként már nem volt más kívánságunk, mint egy vaddisznónyomoktól mentes, egyenes rét, ahol felhúzható a magunkkal cipelt ponyva és lepihenhetünk mind a tízen. Bakonyjákóra érkezünk. A terep ismerős: nem messze a falutól táboroztunk néhány évvel ezelőtt. A nosztalgia vezeti a túraútvonalat. Nyitva tartó boltot keresünk, kell még valami a vacsorához.

– Jó napot kívánok! Akkor más nem lesz?

– Nem, köszönjük. Nem kérünk zacskót, el tudjuk tenni.

Fizetünk, háromezer-valahányszáz forint.

– Honnan jöttek egyébként?

– Budapesti cserkészek vagyunk. Pár éve voltunk már itt. Talán vásároltunk önnél is.

– Maguk? Emlékszem. Programot szerveztek a faluba is! Meg takarítottak az erdőszélen. Jaj, hát nagyon ritkán járnak erre fiatalok!

Rádás három perc a kasszánál: a középkorú hölgy lelkesen érdeklődik, beszélgetünk: hogy is voltunk itt, mikor jövünk legközelebb, hányan vagyunk. Így, csapongva. Meghit-ten elköszönünk.

Elindulunk visszafelé az őrsökhöz, gyalogolunk már vagy 2 perce, amikor az iménti jelenetből ismerős hang szól a hátunk mögül. A boltos.

– Tudják mit, megígérik, hogy jönnek még valamikor?

– Rendben: meg.

– Tessék, akkor ajándék volt!

Nyújtja vissza a pénzt, széles mosollyal. „De hát ezt nem lehet!”-ezésünkre elszánt „Dehogynem, vigyétek csak!”-ozással válaszol, és bár a front megmerevedni látszik, végül bunkóságnak érezzük nem elfogadni a furcsa vendégséget, belemegyünk. A nap minden szempontból többlettel zárul.

*

Sok kalandhoz képest szinte jelentéktelen, de megtörtént eset. Kicsiben viszont sok mindent megmutat, ami a cserkészmozgalom lényegéhez tartozik, így talán jó felütés ahhoz, hogy róla beszéljünk. Az alkalom adott, tavaly december 28-án múlt 100 éve, hogy hazánkban is felavatta szervezetét az 1900-as évek első évtizedében világszerte sok

* Az írás alapját képező magazincikk A Szív című jezsuita újság 2012. májusi számában jelent meg. A szerző a pasaréti cserkészcsapat vezetője.

helyen szárnyait bontogató új ifjúsági mozgalom: megalakult a Magyar Cserkészszövetség (MCSSZ). A kerek, különösen két nullára végződő évfordulók általában erős csábítást jelentenek hosszas termelési regények, rosszabb esetben tömönatos kronológiák közlésére. Pedig a cserkészlet esetében érdemes a jelen és a jövő kérdéseivel is foglalkozni.

Az alapoktól és bizonyos mutatóktól persze így sem lehet elszakadni. Ha szigorúak vagyunk, akár azt is mondhatjuk, hogy a 100. születésnapra torta felszeletelése öncsalás volt olyan szervezetnél, amely négy évtizeden keresztül hallgatásra, mozdulatlanságra volt ítélve: az „ébredt” éveket számítva a magyar cserkészlet csupán 60. életéve körül jár. A számolgatás nem öncél: más országok cserkészletétől eltérően a magyar mozgalom nem járhatott be egyenesen szabad fejlődési pályát száz évvel ezelőtti megalakulása óta, ennek pedig mind a létszámot, mind például a kétezres évek közepének generációs vezetői vitáit tekintve mérhető következményei voltak/vannak. Az is világos, hogy az 1989–90-es újrakezdés (sok megőrzött struktúra ellenére) egészen új minőséget jelentett a cserkészletben, ma pedig már zömmel a rendszerváltás után eszmélt és szocializálódott fiatalok vezetik a magyar csapatokat. Sőt az őrsvezetők között kezdenek megjelenni a kilencvenes évek legvégén születettek is.

Milyen a magyar cserkész?

Noha saját tapasztalataink szerint a kívülállók cserkészletképzetének sokszor még mindig nem sikerült meghaladnia az amerikai filmekből ismert, dobozos keksz áruló térdzoknis kislány vagy a katonásdit játszó pici horthysta képét, azért a „cserkészlet” fogalomnak messze nincsen rossz felhangja Magyarországon. (Az úttörőnek már inkább.)

Hogy végül mégis egy-két „termelési” adattal folytassuk: napjaink Magyarországon körülbelül 8000 aktív cserkész van, nagyjából 150 működő csapatban, szerte az országban – noha a járások 42 százalékában nincs (vagy soha nem is volt) cserkészlet. Nagy kérdés, hogy milyen általános érvényű kijelentéseket lehet tenni róluk, hiszen nagy közös formai és tartalmi elemeket leszámítva minden csapat igazán más: hangulatban, a közös eszmények megvalósításában, aktivitásban is. Az biztos, hogy a cserkészcsapatokat választó 6 és 20 év közötti fiatalok (tapasztalataink szerint a magyar cserkészlet korfája 12 és 17 év között a legszélesebb) egy mindössze 3–5 százalékos kisebbséghez tartoznak, akik többségben levő magyar kortársaikkal szemben kötődnek az iskolán túl valamilyen formális közösséghez. Az ilyen létforma előnyeit taglaló dolgozatok összterjedelemben alkalmasak nagyobb folyóink elrekesztésére, így csak egyetlen állítást citálunk: könnyen igazolható, hogy egy formális közösséget sikeresen megélő fiatal számára mekkora előnyt jelent majd felnőttként az önnevelés korai tapasztalata vagy az önkéntes normakövetést ösztönző programokon való részvétel.

Nemzetközi összehasonlításban még mindig megállja a helyét az a tézis, hogy a magyar cserkészlet teszi gyakorlattá egyik leginkább az alapító Robert Stephenson Smyth Baden-Powell angol katonatiszt (1857–1941) által megfogalmazott alapvetéseket: ter-

mészterközelségben, kihívásban, hagyományörzésben. Nagy külföldi dzsemborik után sokszor hallani például „Coca-cola-cserkészetről” szóló panaszt magyar kiutazóktól, vagyis kritikát egy-egy nyugati országban tapasztalható kényelmesedésre.

Jó kérdés, hogy mégis miféle vonzerőt jelent „Y” és „Z” generációink tagjainak a végtelen egyéni szabadság, kötöttségmentesség századában egy-egy olyan közösség, ahol néha kötelező viselet az egyenruha, ahol törvényként olyan egyszerű (és progresszív kívülállók szerint talán ódivatú és/vagy károsan korlátozó) igazságokat kell megtanulni, hogy „A cserkész testben és lélekben tiszta”, „A cserkész feljebbvalóinak jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik”. Ahol az idősebb cserkészlétre (roverség) készülő 16–18 éves korosztályban nem szégyellik a már említett Baden-Powell alapító olyan – első blikkre szintén faék-egyszerűségű – tanításait idézni, hogy „Az egyetlen igazi siker: a boldogság”. Ha csak így tesszük fel a kérdést, releváns válasz nem adható: a cserkészlet ma Magyarországon 6–10 éves korú gyerekeknél a szülők döntése is, ők orientálják egyik vagy másik csapat felé a fiatalokat.

Ha viszont úgy tesszük fel a kérdést: miért sikeres *megtartó* a cserkészlet kamaszkorban, amikor sokkal kényelmesebb például egy héttel több balatoni semmittevés a nyáron, mint kétszer ennyi idő egy térerő nélküli erdőszélen, katonai sátorban? (A cserkészlet rendszerint 10, de inkább 12 nap.) A válasz erre a kérdésre egyszerű: azért, mert ez valami nagyon más.

Más, mint amit a külvilág általában élményként, életmódként felkínál. A fiatalok szeretnek szubkultúrához tartozni, márpedig a kilencvenes és a kétezres évek tapasztalata, hogy a legtöbb szubkultúra (és az underground) nem szemben áll a mainstreammel, hanem éppen kiegészíti a mainstreamet és a tömegkultúrát: megmarad külsőségeknek. Sok más tevékenységhez hasonlítva napjainkban a cserkészlet (mely szubkultúra is, de életforma is) inkább számít lázadásnak, hangozzék bármilyen furcsán. Persze nem a szó 1968-as értelmében. Forrás mellett bivakolni (sátor nélkül éjszakázni erdőben, barlangban), mező közepén napelemes fürdősátorban zuhanyozni, megtanulni tyúkot levágni és levest főzni, éjszakai túrán vállalhatatlanul eltévedni (majd stoppolni), sátorfeszítő-csomót kötni, alakzatban menetdalra menetelni, tábortűz mellett zseblámpával alulról megvilágított parizerrel UFO-trükköt imitálni – talán érezhető, hogy a Facebook-generáció idején mindez egyfajta lázadás.

A tapasztalat az, hogy a jól megszervezett természetközeli programok, portyák, táborok, nemzetközi találkozók szabadságban többet is, kevesebbet is nyújtanak, mint a – főként városi fiataloknak – fellelhető szabadidős elfoglaltságok többsége. Szerencsére van igény a közösségben átélt, valódi élményekre, az önkéntes munkára, Magyarország kevésbé ismert pontjainak újrafelfedezésére, melyek közös terepe éppen a cserkészlet lehet. Végso, de nem utolsó szempontként nem szabad elfelejteni, hogy a cserkészcsapatok nem csak határon belül biztosítanak közösséget magyar fiataloknak. A mozgalom külhoni szervezeteinek a II. világháború vége óta kulcsszerepük van az identitás és a hagyományok megőrzésében Újvidéktől Clevelandig. A tengerentúlon vagy a környező országokban működő magyar cserkészlet megtartó erejéről külön dolgozatnak kellene szólnia, itt csupán jelezni kívántuk, hogy más országokban is fontos munka zajlik liliomos zászlók alatt.

A Magyar Cserkészszövetség helye a civil szférában

Az elmúlt évek közéleti folyamatainak következménye, hogy „civil” szavunk ma társadalmi értelemben (tehát nem jogi vagy például pályázati kategóriaként) leginkább valamilyen protest, mindenféle hatalommal szemben álló, alternatív csoportosulás jelzője, minősítője. Noha a maga sokezres aktív tagságával a Magyar Cserkészszövetség az egyik legnagyobb civil mozgalom szervezete Magyarországon, tény, hogy újjáalakulása óta egyszer sem pozicionálta magát látványosan az úgynevezett civil szférában, de még a média látóterébe is csak kevés kivételes alkalomkor került.

A háttérbe húzódó, helyi szintre koncentráló cserkészmunka hatékony közösségépítést, zavartalan fejlődést tesz lehetővé. Közben az MCSSZ felismerte azt is, hogy pedagógiájában, ifjúságnevelő és közösség-szervező stratégiájában van mondanivalója egyes fórumokon a külvilág számára, így többször képviselték már cserkészek a mozgalom elveit, tapasztalatait. Szakdolgozatok, tanulmányok születtek a cserkészet képzési rendszeréről, módszertanáról.

Más szempontból persze a cserkészet nehezen fogható meg civil szervezetként: sosem fog aláírni petíciókat, kiállni látványos, de csak ideig-óráig létező közéleti ügyekben. Nehezen megfogható már csak jellegénél fogva is: vallásos, de nem lelkesítő mozgalom (mint a Szentjánosbogár vagy a Regnum), nem ún. hagyományörző szervezet (mint a táncházások, noha létezik regös cserkészet), nem szerveződik politikai alapon (mint az úttörők). A politikának amúgy sem könnyű eset a cserkészet: két világháború közötti múltja miatt hagyományosan jobboldalinak könyvelik el, noha a baloldaltól is levezethető elvei ugyanúgy vannak (4. cserkésztörvény: „A cserkész minden cserkészt testvérének tekint”), nemzetekfelettsége tagadhatatlan (216 országban működik világszerte; gyakorlatilag csak ott nem, ahol a legelemibb szabadságjogok hiányoznak, így például Észak-Koreában és Kubában). Mindemellett kétségtelen: a magyar cserkészet által vallott elvek (a tekintélytisztelet, a haza szolgálata, a krisztusibb ember eszménye stb.) hagyományos működési területe politikai szempontból inkább a jobboldalon található.

Az egyetlen következetesen civilként jelzőzött terület, ahol magyar cserkészek visszatérően észrevétték magukat, a civil segítő mozgalom: ott vannak árvízi mentésnél, egy-egy helyi szociális munka elvégzésénél és más területeken. A tapasztalat az, hogy ha transzparens munkában, láthatóságban előrelépés szükséges az MCSSZ számára, akkor az pont ez a terület. A segítő munka a cserkészet aktivista jellegéből és törvényeiből következik, egyértelmű üzenetet hordoz, pozitív példaként akár a médiában is láthatóvá tehető, ezáltal számtalan kapcsolódási pontot jelent a külvilággal.

A „jó munka” irányai

Ma a magyar cserkészek közös szervezetét és az egyes csapatokat is számos gond terheli. Ezek közül az egyik leglátványosabb, hogy a cserkészközösségek – fent már említett – ka-

maszkorban sikeres megtartó ereje többnyire a gimnazista évek végéig tart ki. Kevés jó példát látunk a roverelet hatékony megszervezésére, az idősebb, vezetői tisztséget nem viselő csapattagok lemorzsolódásának megakadályozására. (Bár a cserkészlet definíció szerint ifjúsági mozgalom, az aktív időszak vígan kitarthatna nem csupán 17–18, de 23–24 éves korig is.)

Kihívás továbbá a minőségi munka fenntartása: a valóban használható, megalapozott, életrevaló tudás folyamatos átadása. Régi cserkészek visszaemlékezéséből kiolvasható, ha egy-egy élethelyzetben nem fedték fel életformájukat, egy idő után akkor is kiderült (vagy legalább gyanús lett) cserkészésük képességeik, viselkedésük, ügyességük alapján.

Hiba lenne nevelési csodát vagy az ifjúság egyes komplett problémáinak megoldását várni a mozgalomtól. Még csak azt sem mondjuk, hogy ma Magyarországon a cserkészethez tartozni garancia lenne a jellemfejlődésre, jó és feltétlenül tartós közösségek létrejöttére. Ám tény, hogy a fiatalok ezekben a csapatokban nagyobb eséllyel bontakoztathatják ki kreativitásukat, ismerhetnek rá vezetői képességeikre, szerethetik meg a természetet, fejleszthetik problémamegoldó képességüket, tapasztalhatják meg az önkéntes munka építő hatásait, mint azok a kortársaik, akik nem tartoznak a cserkészethez.

*

Sokat gondolkodtunk, mit mondhatnánk utolsó tanulságként a százéves magyar cserkészetről a Kommentár olvasóinak. Végül rájöttünk, hogy helyzetünk nagyon egyszerű: más formában, ösztönösebben, episztemológiai és társadalomtörténeti kérdésekkel talán kevésbé átitatottan, de a cserkészlet is a Kommentár fejlécébe emelt „közösség, hagyomány, szabadság” fogalmak köré szerveződik. Jelen sorok írója sokat köszönhet csapatának és az utóbbi közel másfél évtizedben megismert társaknak azért, hogy ezt a három fogalmat már akkor birtokba vette, mielőtt igazán el kellett volna gondolkodnia jelentésükön.

Nehéz kérdés, hogy a példaképek, a jelen erőforrásai és a nagy célok alkotta háromszögben mégis hogyan értékelhetjük napjaink magyar cserkészletét. Az érzés nem egyszerű: ha Sík Sándor Megyeri hitvallás című versét olvassuk (1926 nyara), legszívesebben valaha volt nagy idők kései, bamba bohócaiként tekintenénk magunkra. Ha egy sűrű kéthetes tábor utolsó tábortüzén végignézzük a laza csoportokból kalandokon, küzdelmeken át közösséggé formált csapatot, azt mondjuk: nem létezik ma fontosabb tevékenység. Végül úgyszólván az idő mér meg igazán; készülünk kell, hogy a következő jubileum méltó, méltóbb legyen.